

Zuidelijke brandnetel, een mediterrane verstekeling

Ruud Beringen Fons Reijerse & Baudewijn Odé, FLORON

Tussen Overloon en Venray en in Amsterdam zijn in 2014 groeiplaatsen van de zuidelijke brandnetel (*Urtica membranacea*) ontdekt. Al in 2008 was deze soort aangetroffen in kuipen van Olijfbomen op het terrein van een importeur van mediterrane planten. Het is zeer waarschijnlijk dat deze soort Nederland heeft bereikt als verstekeling en is meegelift met uit Zuid-Europa ingevoerde kuipplanten. Geholpen door zachte winters heeft de zuidelijke brandnetel mogelijk de eerste stappen naar inburgering gezet.

Import van mediterrane kuipplanten

Het aanbod aan mediterrane planten zoals olijven, palmen, vijgen en citrusvruchten is de laatste decennia sterk uitgebreid. Deze planten worden veelal in Zuid-Europa (Spanje en Italië) in de volle grond opgekweekt en nadat ze een bepaalde grootte hebben bereikt met wortelkruit en al overgeplant in kuipen en naar West-Europa getransporteerd. Onbedoeld worden er, behalve de gekweekte planten zelf, ook diasporen van andere planten (zaden, knolletjes en sporen) en andere organismen (insecten) geëxporteerd. Bij een inventarisatie van enkele tientallen Belgische tuincentra werden er in 2008 in totaal meer dan 120 plantensoorten in kuipen aangetroffen, waarvan er 23 nog nooit eerder in België waren waargenomen. Bij een vergelijkbare inventarisatie in Nederland werden er in oostelijk Noord-

Mediterrane kuipflora met o.a. zuidelijke brandnetel in kuip met oleander. (Foto: Toon Verrijdt)

Figuur 1. Palmen met weelderige mediterrane ondergroei in een tuincentrum. (Foto: Toon Verrijdt)

Brabant bij een importeur en enkel tuincentra 42 soorten in kuipen met mediterrane planten aangetroffen. De soortensamenstelling van deze in Nederland en België aangetroffen “mediterrane kuipplantenflora” vertoonde een grote overeenkomst. Eén van de soorten die zowel in België als in Nederland voor het eerst bij deze inventarisaties werden aangetroffen was de zuidelijke brandnetel (*Urtica membranacea*). Nadat in 2011 deze plant al op één locatie in België verwilderd was aangetroffen werden er in 2014 ook in Nederland twee groeiplaatsen “in de volle grond” ontdekt. In Engeland was de soort al eerder in 2006 voor het eerst ontdekt.

Herkenning

De zuidelijke brandnetel onderscheidt zich van de grote brandnetel doordat zij zowel éénhuizig als éénjarig is. De grote brandnetel is (meestal) tweehuizig, de planten hebben of alleen mannelijke of alleen vrouwelijke bloeiwijzen. De grote brandnetel is overjarig met lange kruipende wortelstokken; de zuidelijke brandnetel is éénjarig en heeft een penwortel. Net als de zuidelijke brandnetel is ook de Kleine brandnetel zowel éénhuizig als éénjarig. De zuidelijke brandnetel onderscheidt zich van de kleine brandnetel doordat de mannelijke en vrouwelijke bloemen in aparte éénslachtige bloeiwijzen geplaatst zijn. Bij de kleine brandnetel bevat elke bloeiwijze zowel mannelijke als vrouwelijke bloemen. De bovenste bloeiwijzen zijn bij de zuidelijke brandnetel geheel mannelijk, langwerpig en voor de bloei vaak opvallend paars gekleurd. De kortere onderste bloeiwijzen bestaan geheel uit vrouwelijke bloemen. Een ander verschil is dat de steunblaadjes aan de bladvoet van

Figuur 3. Habitus van een Amsterdamse zuidelijke brandnetel, januari 2015. Inzet detail vrouwelijke bloeiwijze. (Foto's Baudewijn Odé).

Figuur 4. De karakteristieke afgeplatte, vliezig gerande onderzijde van de mannelijke bloeiwijze bij zuidelijke brandnetel. (Foto Baudewijn Odé).

de tegenoverstaande bladen bij de zuidelijke brandnetel twee aan twee vergroeid zijn, zodat er op elke knoop maar 2 steunblaadjes zijn tegen 4 steunblaadjes bij de kleine brandnetel. Alhoewel de zuidelijke brandnetel ook brandharen heeft, brandt zij aanzienlijk minder venijnig dan de kleine brandnetel. Een opvallend kenmerk van de zuidelijke brandnetel is dat de kort gesteelde mannelijke bloemetjes alleen op de bovenzijde van de afgeplatte, vliezig gerande bloeiwijzeas zijn ingeplant.

Verspreiding en standplaats

De zuidelijke brandnetel is oorspronkelijk inheems in het gehele Middellandse Zeegebied. Verder komt zij voor in de kustgebieden van de Atlantische Oceaan van Portugal tot in Bretagne. De plant groeit samen met ander 1-jarigen op droge, stikstofrijke, ruderales plekken. In Frankrijk groeit zij o.a. samen met fijne kervel, kleine veldkers en zandraket; in Spanje o.a. met enkele recent hier opgedoken nieuwkomers als *Campanula erinus* en *Galium murale*; soorten die eveneens recent in Nederland zijn verschenen.

In Nederland is de zuidelijke brandnetel in juni 2014 aangetroffen in een ruderales bosrand ten zuiden van Overloon. De vele tientallen jonge planten, naast enkele oudere exemplaren, duiden erop dat de planten zich hier waarschijnlijk ter plekke hadden uitgezaaid. Waarschijnlijk zijn zaden of planten ooit door dumpen van tuinafval op deze plek terecht gekomen. Eind 2014 werd er in Amsterdam een

grote groeiplaats van enkele honderden planten ontdekt in de Pijp. De planten groeiden hier zowel in geveltuintjes als tussen de stoeptegels. Gezien de omvang van de groeiplaats moeten de planten hier al langer dan een jaar staan. De groeiplaats in de Amsterdamse Pijp komt overeen met de Belgische groeiplaats in Gent en die in enkele Engelse steden (o.a. Warwick, London) waar de planten ook aan de voet van muren en tussen het plaveisel groeien.

Opmerkelijk is dat de Amsterdamse planten al begin januari in bloei stonden. Voor Frankrijk wordt als bloeitijd opgegeven maart-augustus; voor Spanje en Portugal februari-september. In Engeland zijn er midden april al rijpe vruchten waargenomen. De plant kan mogelijk, ook al omdat ze als windbestuiver voor bestuiving niet afhankelijk is van insecten, een groot deel van het jaar bloeien en zaad zetten. Op de beide Nederlandse groeiplaatsen lijkt de plant zich dan ook uitgezaaid te hebben. Of de zuidelijke brandnetel zich ook na een aantal strenge winters, ook buiten het stedelijk gebied, zal weten te handhaven moet echter nog blijken. Alhoewel de soort, voor zover bekend, nergens een reputatie heeft als lastig onkruid, is het toch goed de soort te blijven volgen. Dus blijf alert en geef je waarnemingen door.

Voor literatuurverwijzingen en verspreiding zie:

<http://www.verspreidingsatlas.nl/8003>